

na udi

Herec na udici

napísal a nakreslil

Jozef Kroner

EUROPA

nieku

Herec na udici

napísal a nakreslil

Jozef Kroner

Zväzok 9

EUROPA

Jozef Kroner: Herec (nielen) na udici

Copyright © Jozef Kroner, dedičia 2009

Kresby a fotografie © Jozef Kroner, dedičia 2009

Ako deviaty zväzok edície Kolotoč vydalo © Vydavateľstvo Európa, s.r.o.,
Bratislava 2009

Návrh obálky © Martin Vrabec 2009

Grafická úprava a sadzba © Bee and Honey (www.beeandhoney.sk) 2009

www.vydavatelstvo-europa.sk

ISBN 978-80-89111-46-6

Váňa priazni svojho číta
Acľa a ohlasu na knižku
nahovorili ma pri druhom
vydaní na jej rozšírení
Sú to reminiscencie na
stretnutia s milými
ľuďmi, na čast svojich
mladosti, na prvé zá-
žitky pri vrede, v priro-
de.

A tak sme to pôvodného
názvu Herce na udici,
kde sú prevažne povied-
ky a pybárečky prostá-
dia, volil som názov
„Herce melu na udici“

J. Dvořák

Moje Kysuce

Vyplnený dotazník som odovzdal v kancelárii divadla, no vrátili mi ho, vraj nemám robiť figle s úradnou listinou.

- Priniesli ste ju po určenom termíne a ešte je tam množstvo nezmyslov. Najstaršie dieťa je vraj iba o dvanásť rokov mladšie ako jeho matka.

- Tak mi to vyšlo, - povedal som nesmelo, - mám totiž jedenásť súrodencov, ja som dvanásť, okrem dvoch, troch, ktorí sa narodili predou mnou a hneď za mnou, neviem o ostatných, ktorí sa kedy a ako narodili.

Neklamal som. Keď som si už nevedel rady, začal som od najmladšieho súrodenca. Vymýšľajúc si dátumy, nechal som svoju drahú mamku rodiť každý rok. Odrazu mi jej prišlo ľúto a nechal som ju oddýchnuť dajaký ten rôčik. To som nemal robiť. Preto ten omyl v úradnej listine.

- Tak to musíme opraviť, - prehovorila pani za okuliarmi.

- Ale ako, ja skutočne neviem viac, - povedal som zúfalo.

- Kde ste sa narodili, aha, na Kysuciach. No, to je jednoduché. Zajtra máte voľný deň, zjzdite si ta, nie je to z Martina taká diaľka, tam vám to všetko povedia.

Čierny motocykel podo mnou prskal vždy, keď som spomalil rýchlosť. Musel som mierne pridať, potom šiel pravidelne. Bolo mi to ľúto, chcel som ísť čo najpomalšie. Po ľavej strane tiekla proti mne riečka Kysuca. Fascinovala ma riečka mojej mladosti a ja som mal čo robiť, aby som udržal svoj motocykel na pravej strane cesty.

Vo svojom rodisku som nebol celých pätnásť rokov. Mal som iba deväť rokov, keď som opúšťal Kysuce. Preto nie div, že po každom kilometri vzrastalo moje vzrušenie. Konečne som sa ocitol pred malou staničkou s bielou tabuľou „Staškov“. Zostal som stáť v nemom údive. V mojej pamäti bola rodná stanička obrovská, mohutná budova, a tu predou mnou domčúrik. Za koľajnicami malá lúčka, v prostriedku vyčnievala skala. Kedysi dávno nám skala slúžila na horolezecké, smelé výstupy. Prekročil som ju a niekoľkými krokmi som zdolal lúku, voľakedajší obrovský priestor. Bolo mi odrazu akosi smutno. Pomaly som vystupoval hore kopčekom, ktorý sme nazývali Grapou. Sadol som si na malý výbežok a zahľadel sa na domček, v ktorom som prežil celé detstvo.

Spoza kopca od Čadce zapískal vlak. Ten istý hvizd ako vtedy, keď sme pred sebou pomedzi koľajníc kotúľali drevené kolieska,

odrezané zo starého sita. Začali sa mi spomienky odvíjať ako film. Najskôr matne, potom obrazy začali nadobúdať čoraz ostrejšie kontúry. Nechal som sa nimi vzrušene unášať.

Ludvik, Jano a ja sme dostali staré sito s vysokými drevenými stenami. Dalo sa z nich narezat' niekoľko, na dva palce širokých koliesok. Kotúľali sme ich pomocou krátkych paličiek pred sebou. Z vršku, popri koľajniciach i pomedzi ne. Na drevených podvaloch koliesko divo poskakovalo. Udržať ho v rovnováhe bolo nemalé umenie. Vlaky chodili zriedka a ak sa dajaký zjavil, schytili sme svoje kolesá a vyskočili na násyp vedľa koľajnic.

Ludvik svoje koleso sústredene kotúľal pomedzi koľajnice, keď sa spoza zákruty vyrútil nákladný vlak. Uchytli sme s Janom svoje kolesá a odskočili nabok. Ludvika, ktorý bežal popredku, funiaca lokomotíva natoľko prekvapila, že zostal stáť naprostred koľajnic ako zhyponotizovaný. Chcel som vykriknúť, no z hrdla mi nevyšiel ani hlások. V hrôze sme sa s Janom dívali na lokomotívu, ako sa blížila k Ludvikovi. Ten stál ako prikovaný, iba rúčky vystrel pred seba, akoby chcel tú ozrutu zastaviť. Bolo počuť piskot hamoviek, sykot pary a ťažká lokomotíva zastala pred Ludvikom asi meter. Chlapec bledý ako stena sa zviezol na zadoček. Strojvodca vyskočil, schytil chlapca, chvíľu ho prezeral, potom ho opatrne vyložil do služobného vozňa. Do stanice bolo iba niekoľko sto metrov. Vlak sa pomaly pohol a o chvíľu zastal. Mama akoby niečo tušila, vyšla von a s obavou sa dívala na chlapcov.

- Mama, - ozvalo sa zo služobného vozňa. - Nie je to váš chlapec?

Spoza dverí vozňa vykukla žltá, urevaná hlávka malého Ludvika. Mama v hrôze vykrikla a bežala k vlaku. Železničiar držal chlapca vo vzduchu, podával ho mame.

- Dajte pozor, - zvolal varovne, keď ho už mama skoro držala.

- Preboha, čo mu je, - vykrikla a odtiahla ruky.

- Ale nič, posral sa od strachu. Umyte ho a pozdravte starého.

- Zatrúbil na odchod a veselo zakýval. Zjavne mal radosť, že sa to tak skončilo.

Vlak práve prefučal podo mnou a vrátil ma na chvíľu do prítomnosti. V tých miestach naozaj chodí pomaly, preto mohol zastať na takom kúsku. Z dverí stanice vyšla žena a náhlivo kráčala smerom, kde odišiel vlak. Celkom ako naša mama. Ponoril som sa znovu do spomienok. Chcelo sa mi za ňou zvolať: - Mama! - Náhlila sa ďalej. Vrátil som sa znovu do spomienok.

Raz prišiel otec domov opitý. Zle vyčíňal. Mama nás poschovávala po susedoch a zúfalo kamsi odbehla. Otec bol Lipták. Z Liptova si okrem biedy priniesol vášnivú lásku k divadlu. Čoskoro dal dohromady niekoľko nadšencov a v Staškove sa začal čulý ochotnícky život. Režiroval, hral, zbíjal kulisy. (Bol veľký komediant.) Keď vošiel do krčmy, všetko stíchlo. Po chvíli všetci v krčme burácali smiechom. Mal veľký dar rozprávača, komedianta, klauna. Rozdával smiech, ilúzie, bol akýmsi svetielkom v neľahkom živote Kysučanov. Oni ho zato z vďačnosti zavše opili. Vtedy prichádzal domov, postavil si nás do radu a spočítal. Ak bol dobrej vôle, robil s nami pestvá, ak zlej, dostali sme za všetko, čo sme vyviedli, i čo sme ešte nevyviedli. Boli to tvrdé tresty a my sme sa snažili potom, aby sme nič nedostali zadarmo.

Najkrajšie boli otcove vytriezvenia. Za peniaze, ktoré nestihol prepíť, kúpil mäso, zobral kotlík, pár zemiakov, vyšiel s nami na Grapu a varil guláš. Boli to pre nás dni sviatočné. (Až nám bolo ľúto, keď sa otec dlhší čas držal bez pitia.) Nosili sme usilovne drevo, starší mohli dokonca guláš miešať i koštovať. Posadali sme si potom okolo kotlíka a v drevenej lyžici, ktorá kolovala, každý dostal svoj pridel. Potom sme si posadali okolo pahreby a otec sa rozvravel. Hovoril s nami ako s dospelými, až nás hrdosť pochytila. Vravel o ťažkom živote, o svojich snoch, o tom, aká je to hlúposť hľadať zabudnutie v pijatike, aký je človek slabý tvor. Bola to na vtedajšie časy vzácna protialkoholická poradňa.

- Nikdy nepite, deti! - končieval. - A nehnevajte sa na otca za tú bitku...

- Ale, ocko, keby ste nás nezbili, tak nemáme guláš, - vyhlásil Jano úprimne.

Naozaj sme pri guláši vďačne zabúdali na krivdu. V pamäti zostali len chvíle pri pahrebe na Grape.

Mama ťažko znášala otcove slabosti. Raz, bolo to po trojdňovom otcovom vyčíňaní, vrátila sa domov v usedavom plači. Nemohli sme ju dlho utíšiť. Mamu sme nevidali plakať, rozplakali sme sa s ňou. Večer, keď nás kládla do postele, tichučko začala svoju boľavú rozprávočku. Keď bolo našej mamke najťažšie, keď bola ubolená, odchádzala z domu kamsi popri koľajniciach do hory. Vravievala „do mojej hory“. Chodievala do tej svojej hory ako do chrámu. Tam našla svoj pokoj v božej tíši, tam nahlas vyžalovala svoje bóle. V to ráno išla zronená po svoj pokoj a horu našla vyrúbanú. Sadla si na prvý čerstvý peň. Pochytil ju taký žiaľ, akoby jej malo srdce roztrhnúť. Dlho potom kvílila na hrobe svojej hory. - A tak mojej hory niet, - končila a zadúšalo ju v plači.

Žena, čo mi pripomenula mať, sa po násype vracala. - Nebola tiež vo svojej hore? - zauvažoval som. Pomaly som vstal a uberal sa ta, odkiaľ prišla žena. Za vŕškom, naproti mostu, som našiel mladú, nevel'kú horu, omladinu. Mohla to byť omladina hory mojej mamy. Kiež by som ju sem mohol ešte priviezť.

Spúšťal som sa k striebornému pásu riečky Kysuce. Zďaleka bolo vidieť reguláciu. Niet hatí, kde bolo množstvo rýb, ktoré otec zručne chytal do drôteného oka. Niet hate, kde sa mi sestra topila. Prišiel som k rieke do miest, kde bola kedysi hať s najväčšou hĺbkou. Ešte i kamene pospájané drôtenými sieťami zostali po okrajoch. Tu to bolo, naisto, tu. Sadol som si na najväčší kameň, zahľadel sa do prúdu a môj film sa znovu začal odvíjať.

Marku, najstaršiu moju sestru, vytiahli z Kysuce už takmer mŕtvu. Nejavila známky života. Akýsi mládenec, nestratiac duchapritomnosť, vzal dievča za nohy, vylial z nej vodu a dal jej umelé dýchanie. Prebrala sa. Pootvorila oči a neprítomne prevravela: - Prečo ste ma tam nenechali, takú krásnu hudbu som počula.

Otec pre muzikálne sklony svojej dcéry nemal pochopenie a vyhlásil, že musíme všetci vedieť plávať. Zobral dlhé, ľanové spodné nohavice, všetky otvory mama pozašivala, iba jednu nohavicu nie. Otec ich potom namočil, nafúkal a šikovne zaviazal otvor. Vzduch sa v mokrých nohaviciach udržal niekoľko minút. Bral nás po jednom, hodil medzi nafúkané nohavičné klobásky a s energickým - plávaj! - posotil na hĺbočinu. Neplatili naše plačlivé, ustráchané protesty. - Ja vám dám, počúvať hudbu. Plávaj!!! - Treptali sme sa na gatiach, hrabkajúc ako psíci. Z gatí vzduch pomaly unikal. Mali sme čo robiť, aby sme sa do nich nezamotali. Bolo ich treba šikovne od seba odtisnúť a pustiť sa plávať bez nich. Bol to veľmi účinný spôsob. V to leto sme plávali všetci ako ondatry.

Najkrajšie a najvzrušujúcejšie boli však výpravy s otcom na ryby. Ráno bola voda v hati priehľadná, čistá, ako v akváriu. Bolo vidieť každú rybu, každý pohyb. Otec zobral dlhú tyč, na konci ktorej bola upevnená jemná drôtená slučka. Tichučko navliekol rybu, ktorú si vopred vyhládol, a prudkým trhnutím ju vyhodil. Vedel šikovne chytať mentúzy, mreny, jalce, podustvy. V zime ich údil do vianočnej pôstnej kapustnice. Naučil nás, ako možno pod ľadom chytiť mentúza (mieňa) pomocou sekerky. Bolo treba mentúza objaviť pod ľadom. V plytkej vode stačilo potom pár úderov chrbtom sekery na ľad, presne nad rybou. Táto sa obrátila hore bruchom. Rýchlo sme vyrúbali dieru do ľadu a čakali, kedy nám mierny prúd omráčenú rybu prinesie. Vŕby okolo riečky boli

obťažkané drobnými kryštálkami ľadu ako v rozprávke. No my sme tú krásu nevnímali. Premrznutí, mokří, ale šťastní uháňali sme s úlovkom domov.

Bola to rieka živiteľka. V lete sme sa ozbrojovali vidličkami a pod kameňmi sme nemilosrdne napichovali hlaváče. Piekli sme ich potom v rúre, posolili a hltavo jedli. Bola to veľká pochúťka.

Otec si nadobudol bicykel. Bol to v rodine sviatok. Chodili sme na bicykli na ryby. Vzrušene som vysadal na bicyklovú rúru pred otca. Chodili sme chytať mreny na háčiky. Otec ich dostal niekoľko od priateľa železničiara. Učil ma potom pri vode viazať háčiky na „konský vlas“. V zuboch som priťahoval konský vlas na háčiku, vlas sa mi vyšmykol z ruky a háčik som si vpichol do jazyka tak hlboko, že koniec trčal z jazyka na druhej strane. Reval som od bolesti s vyplazeným jazykom.

- Ejha, - povedal otec a pokúsil sa vytiahnuť háčik.

Nešiel. Spätný háčik bol hlboko v jazyku.

- Počkaj, vydrž, synku, doma máme kliešte, odcvikneme ho.

Schytil roztržito udicu, sadol na bicykel a prudko vyrázil. Prudko som vyrázil aj ja, lebo som visel za jazyk na udici, ktorú otec držal v ruke. Na môj zúfalý výkrik zastal, povedal iba - ježišmaria, - posadil ma na rúru a upaľoval domov.

Dobre sa to vtedy skončilo, ibaže som dlhší čas nemohol vysloviť slová ako šesták, somár, sysel... Slovám so sykavkami som sa dlho vyhýbal.

Kameň, na ktorom som sedel, ma začal tlačiť a mňa to vrátilo z mojich reminiscencií znovu k mojej Kysuci, teraz už regulovanej a bez hatí. Vyšiel som na cestu. Predo mnou prebehla pruhovaná mačka. Díval som sa za ňou, kým mi nezmizla v kriačí. Počkaj... naozaj, mačka, čo to bolo...?

Mali sme mačku. Veľmi zlú mačku. Každého nás škriabala, hrýzla. Čosi s ňou nebolo v poriadku. Zlostne prskala, bola výbojná a každé z detí utŕžilo nejaký škrabanec. Otec odkiaľsi priniesol iné zatúlané malé, milé mačiatko. Krotké, s tmavými pásikmi po hneďdom tielku. Mali sme odrazu dve mačky. Hrali sme sa teda už iba s dobrým mačiatkom. Tá zlá mačka akoby zo žiarlivosti pohrýzla naše dobré mačiatko a dobré mačiatko uhynulo. Otca to znepokojilo a zlostnú mačku zastrelil. Nemali sme potom nijakú mačku.

Po čase sa našej malej sestričke Terke zjavili po tielku akési čudné chrastičky, ktoré sa ťažko hojili. Otec šiel s dieťaťom k lekárovi do mesta. Ten dieťa prezrel.

- Od čoho má tie ranky, - spýtal sa.

- Ale mali sme takú zlostinú mačku a tá do každého skákala...

- Mačku?! - spozornel lekár. - Kde je tá mačka, - vyzvedal sa.

Otec všetko vyrozprával, ako zlá mačka pohrýzla dobrú mačku, ako potom dobrá mačka zdochla a ako potom tú zlú potvoru zastrelil.

- Moment... kde je telo jednej alebo druhej mačky? Treba ich exhumovať, dať vyšetriť. Vyzerá to veľmi podozrivé... A vôbec, kedy to bolo?

- Ja, prosím, už ani neviem, dva, či tri týždne. A kde som ich zakopal, kto by si to, prosím, pamätal. Ani neviem, či ich deti nehodili do rieky, - vyhovárал sa otec. - To je ťažko, - vzdychol si bezradne.

- Koho ešte tá mačka poškriabala alebo pohrýzla, - vyzvedal v napätí lekár.

- Ach jaj, nuž skoro všetky deti. To by sa len hralo, samé pestvá. Nedávno priniesli do chalupy živého hada, užovku, ale aj tak...

- Koľko máte detí, - prerušil ho lekár.

Otec cudne sklopil zrak, v rozpakoch krútil nohou na podpätku.

- Dvanásť, - zašepol a odkašľal si.

Potom na chvíľu stíchol lekár.

- Dva... dvanásť... - zašepol lekár takisto, akoby tiež v rozpakoch. - Okamžite prived'te všetky deti, ktoré mali s mačkou do činenia, - povedal rezolútne. - Čo ak majú besnotu?

- Besné sú ony od malička, prosím.

- To nie sú žarty, - povedal prísne. - Treba ich poslať do Pasteurovho ústavu do Košíc. To neslobodno zanedbať. Musia byť liečené proti besnote. Symptómy sú podozrivé a ja si to na zodpovednosť nezoberiem. Chod'te teraz domov a okamžite ku mne prived'te všetky deti.

Otcovi zažiarili oči. Vybehol z ordinácie ako vystrelený. Pribehol domov, tváril sa veľmi dôležito. Zvolal celú rodinu a vysvetľoval, aké by to bolo nebezpečné, keby sme všetci zbesneli.

- Preto je nevyhnutné podrobiť sa lekárskej prehliadke. - Pošúchal si ruky, zjavne sa tešiac, že nás bude mať na nejaký čas z krku. - Kde teba mačka poškriabala, no... - spýtal sa prvého.

- Ja neviem, mňa možno nepoškriabala...

- Ticho, - nedal mu dopovedať otec. - Istotne ťa poškriabala, len si to nepamätáš. Každý musí pánu doktorovi ukázať miesto, kde ho mačka poškriabala alebo mohla poškriabať, - dodal po chvíľke.

Všetci sme sa snažili vyhovieť otcovi a horlivo sme ukazovali miesta, kde nás poškriabala alebo mohla poškriabať „besná“ mačka. Keď už takmer nebolo miesta, kde by nás mačka nepoškriabala, otec sa upokojil. – Výborne, - povedal, - ide sa!

V ten deň sa tiahol mestečkom dlhý rad detí najrozličnejšieho veku. Na čele tohto čudného sprievodu kráčal dôležite otec. Sem-tam sa obzeral, či jeho krdlik nevystrája dajakú neplechu. Aj nás sa zmocňoval akýsi pocit vážnosti, veď v takomto zložení sme ešte po meste nekorzovali. Kráčali sme odovzdane ako husi. Malý Jano odrazu pobehol k otcovi, chvíľu vedľa neho kráčal, chcúť prispôbiť svoj krok otcovmu, naťahoval nôžky ako žaba. Pozrel hore a vážne sa spýtal:

- Ocko, a to nám budú dávať aj injekcie, to nás budú aj pichať?

- Neviem, vydrž, choď do radu. Možno nie, neviem.

Jano zastal, a keď sa ocitol medzi ostatnými, upokojoval všetkých, že pichať asi nebudú. Krdel' sa v uspokojení odrazu rozdzavotal. Neobišlo sa to pravdaže bez štuchancov, kopancov, ako to už v dobrých rodinách býva. Otec sa prudko obzrel a napäto nás začal pozorovať. Prechádzal skúmavým pohľadom z jedného na druhého. Čosi sa mu na nás nepozdávalo. Ak sa niekto z nás správal výbojnejšie, podišiel k nemu a ticho ho pozoroval.

Čo čert nechcel, stúpil som sestre Zuze na päť, topánka sa jej vyzula, šikovne ju schytila a trepla ma ňou po hlave. Zareval som od bolesti a kopol milú sestričku tak, že si skuvíňajúc sadla a odmietla ísť ďalej. Tým som sa stal objektom otcovho pozorovania. Opatrne sa ku mne priblížil, sklonil sa a sladkým hlasom začal vyzvedať.

- Nič ťa nebolí, necítiš, že ti idú... ehm... že máš veľa slín, nechce sa ti vrčať?

To „vrčať“ povedal akosi významne. Prekvapila ma jeho otázka. Prečo chce, aby som vrčal? Otec rád s nami vystrájal rozličné pestvá, ale vrčať sme ešte spolu nevrčali. Možno sa mu práve teraz zachcelo - pomyslel som si - a chcúť mu urobiť radosť, zavrčal som, ako som najkrajšie vedel. Môj dobrý otec uskočil, chvíľu sa na mňa v hrôze díval, potom ma požiadal, aby som prešiel na čelo sprievodu a neobzeral sa. Zjavne ma izoloval. No ja nič netušiac, cítil som sa ako generál. V otcových očiach som bol prvou obeťou besnoty.

Konečne sme sa ocitli pred domom lekára. Čakal nás. Aj v jeho tvári bolo vidieť napätie ako u nášho otca. Otec posotil prvého mňa a ticho pošepol lekárovi:

- Tento sa mi zdá najbesnejší.

Pán doktor sa na mňa dlho, skúmavo zahľadel, vystrelil otázku a ukazovákom mi skoro pichol do oka.

- Kde ťa pohrýzla?!

V strachu som uskočil, chvíľu čosi bľabotal, dívajúc sa na doktorov vystretý ukazovák.

- Nepohrýzla, tresla ma topánkou, ale ja som jej nechcel stúpiť na nohu. - Plačlivo som sa vyhováral.

- Tak mačička ťa tresla topánkou, tak, tak, mačička...

- Čoby mačička, Zuza! Ale ona začala.

Trochu ho to zmiatlo. No naďalej ma mal zrejme za besného. Ja zasa jeho, lebo sa na mňa usmieval tak čudne, až ma vystrašil. Na šťastie sa začal zaoberať ďalšími besnými súrodencami, vyzvedajúc, kde všade ich mačka pohrýzla. Každý horlivo ukazoval. Otec sa tváril spokojne. Jeho inštruktáž vyšla. Znepokojovalo ho iba, že lekár po prehliadke každého dieťaťa diktoval sestre akési tajomné čísla a tá ich zapisovala spolu s menom dieťaťa. „Dvadsaťjeden“ a u iného zasa „štrnásť“. Pri mne zašomral číslo štrnásť. Neskoršie vysvitlo, koho mačka pohrýzla od pása hore, ten sa bude liečiť dvadsaťjeden dní a koho dolu, iba štrnásť.

Otec sa na mňa prísne obrátil:

- Tak teba pohrýzla iba na nohe. Si si istý, že iba na nohe, a od čoho si mal ten škranec na nose, hm? - Sugestívne sa na mňa díval a jedným okom nepatrne žmurkol.

Pochopil som a vyhlásil, že isto to bol škranec od mačky. Za mnou sa potom poprihlasovali všetci „štrnástorníci“. Keď sme už pána doktora dokonale zmiatli, zakričal na sestru zlostne:

- Všetci dvadsaťjeden.

Otec si vydýchol.

V železničnom vozni sa nás tislo s otcom sedem jeho ratolestí. Toľkých nás označil pán doktor za besných. Štyri dievčatá a troch chlapcov. Najstaršia mala dvanásť a najmladšia sotva dva roky. Tú sme si podávali jeden druhému ako batožinu. Miest na sedenie vo vozni nebolo. Stáli sme v uličke medzi sedadlami, niektorí na chodbe, klipkajúc. Cesta bola dlhá a schyľovalo sa k večeru. Otec zobral dve najmenšie a vyložil hore do sieťky ako kufre. - Drž sa, - povedal. Jano sa chytil kovovej rúry, pevne ako opica. Najmladšia sestrička sa od strachu rozplakala. Vozeň sa na výhybkách rozkymácal a tie živé balíky skoro popadali. Radostné vzrušenie z cestovania nás pomaly opúšťalo. Niektorí z nás si posadali na zem a driemali.

Naproti v oddelení sedel tučný pán. Vytiahol z kufríka čosi zabalené v papieri, rozložil si to na kolená, z vrečka vybral nôž, utrel ho medzi hrubými prstami a ukrajujúc z tlačienky, nenáhľivo žul. Všetci sme naňho upreli hladné zraky. Tučný pán - zrejme mäsiar - jedol sústredene ďalej. Niektorí z nás mimovoľne žuli vedno s ním, preglgajúc sliny.

- Vy ste, prosím, z Košíc, - spýtal sa odrazu otec žujúceho.

Ten s plnými ústami zahmkal a kývol hlavou, že hej.

- Neviete mi povedať, ako sa dostanem do Pasteurovho ústavu, kde liečia besnotu?

Tučný pán prestal pohybovať sánkami, pootvoril ústa, zahľadel sa nemo na otca, potom prešiel pohľadom po nás.

- A načo ta idete, - spýtal sa opatrne.

- Ale deti dostali besnotu... - začal otec zoširoka, nahlas, aby to všetci počuli. Prifarboval skutočnosť, hovoril rýchlo so zanieťením.

- Dostávajú občas záchvaty. A tento, - ukázal na mňa, - pohrýzol mačku a tá na tretí deň zdochla.

Fantáziu mal náš otec obdivuhodnú.

Nastalo hrobové ticho. Prvá sa zodvihla pani, ktorá sedela pri okne. Otec medzitým ukazoval ostatným akúsi červenú ceduľku, sprievodný list. Cestujúci mlčky opúšťali oddelenie vozňa, opatrne popri nás prechádzali a mizli v iných vozňoch. Otec zostal v prázdnom priestore s gestom žongléra, šibalsky sa usmieval.

- Nech sa páči, besnota, - kývol na nás.

Radostne sme sa rozďavotali a zahniezdili na svojich miestach. Na ďalších staniach odohnal otec každého dotieravca červenou ceduľkou. Celou cestou bol na nás milý, zhovievavý.

Pasteurov ústav. Bola to chladná budova s lesklou dlážkou na chodbách. Prvý objav. Dalo sa po nej kĺzať ako na kĺzačke. Hneď sme to vyskúšali, no nie dlho. Mohutná sestrička v bielom habite nám energickými buchnátmi pokazila radosť. Kazila nám ju potom každý deň. Opustil nás rýchlo pocit dobrodružstva, keď sme každé ráno museli kráčať do veľkej bielej miestnosti. Na prostriedku stála vysoká biela posteľ. Na ňu sme si každé ráno líhali, obnažovali brušká a do nich nám vpichovali veľké, bolestivé injekcie. Čakanie na bolesť bolo najťažšie. Kým pripravovali injekciu, upieral som zrak na výraznú čiernu bodku na plafóne. To sa mucha nesuslušne zachovala a ja som po celých dvadsaťjeden dní hútal, ako sa jej to podarilo, že porušila zákon príťažlivosti. Brušká sme mali po celý čas stvrdnuté.

Keď si po nás prišiel rozčítaný otec, vo vlaku späť po hodine cestovania vyhlásil, že je to liečba nanič, lebo sme vraj besnejší ako predtým.

Vlak zapískal a ja som stál pred stanicou pri svojom čiernom motocykli. Nasadol som a uháňal na miestny úrad. Povedali mi všetko. Mame sa prvé dieťa narodilo v osemnástich a potom každý rok. Uháňal som na čiernom motocykli dolu Kysucami so sladkobôľnym pocitom.

- Vrátim sa, skoro sa vrátim, - šepkal som.

Vrátil som sa po rokoch besedovať so svojimi spolurodákmi po premietaní filmu, v ktorom som hral. Bola to milá beseda. Spomienky sa vracali v družnom rozhovore. Odrazu ma pochytila túžba vyspovedať sa z hriechov z detstva. S previnilým úsmevom som začal:

- Ja sa vám musím priznať, ako sme tajne dojili cudziu kravu. Na lúčke pri stanici sa pásavali dve kravy. Moja činorodá sestra Zuza ma raz poslala po hrnček a prikázala mi natrhať trávy. Ja som potom kravu krmil a Zuza dojila. Keď bol hrnček plný, natrhali sme trniek, vypýtali od mamy trochu cukru a uvarili si dobrôtku.

Odrazu vstala malá babička Perďochovie s dobrotivými očkami a vraví:

- To boli moje kravy, Jožko, ale keď ste boli také hladné, vždy som sa schovala za kriak.

Prenikol ma pocit vd'ačnosti k tejto dobrej žene. Po besede som vystískal babičku nežne ako vlastnú mater.

Kiež by som sa jej mohol ešte dáko odvd'ačiť!

Kronerovie siroty

Naša drahá mať, keď už nevládala ďalej, obrátila oči k nebu a pro-sebne a ticho zvolala:

- Matička ustavičnej pomoci, pomáhaj mi.

To my, jej milované deti, sme boli príčinou jej zbožného zvolania. Matička ustavičnej pomoci ju mala príležitosť počuť často, lebo nás mala dvanásť. No najčastejšie pri troch najmladších mužských ratolestiach: Jožo, Ľudko a Jano. Ja som bol najstarší. A tí dvaja prišli po roku. Keď sme dačo vyparátili, pravdaže, na vine som bol ja.

- Si najstarší, - vravieval otec, - mal by si mať viac rozumu. Ty si zodpovedný.

Mieru zodpovednosti som vždy najviac pocítil, keď si nás otec postavil do radu, vysunul jednu nohu, na ktorú sme si poslušne líhali. Remeň mal strašný. V ten deň sa nám ťažko sedelo.

Boli sme pri všetkom. Keď dozrievali v lekárnikovej záhrade jahody, keď sa chytali vrabce v kostolnej veži, keď Juríkovi stolárovie zošívali hlavu. Nemal začať.

Cez našu dedinu šla procesia. Zastali sme fascinovaní pohľadom na to divadlo. Navyiac tá hŕba ľudí spievala. Cíveli sme s otvorenými ústami.

- Ó, Mária ružencová, patrónka naša, - znelo dedinou. Pridávali sa tetky s batôžkami, pridali sme sa aj my. Bolo nám dobre. Cítili sme sa súčasťou toho spievajúceho hlúčku.

- Ó, Mária ružencová, - spievali sme statočne, až nám žily na krkoch navierali. V tomto zbožnom nadšení som nezbadal, že prešli dve hodiny. Stŕpol som. Späť, na to nebolo ani pomyslenia. To by som netrafil. Museli sme ďalej. Procesia na chvíľu zmlkla, ale najmenší Jano v zbožnom nadšení pokračoval s privretými očami. Často v jeho zbožnej piesni sa ozývali čudné slová: Chlebík, makovník, čajík. Len neskoršie som zbadal, že sa lačno díva na tetu, ktorá jedla. Zbožným spevom ju chcel obmäkčiť. Nezapôsobil. Zlostne čosi zavrčal a prešiel k ďalšej a naťahoval grgánik ako lačný vrabec. Nič.

- Tetka, dajte mi makovník, - požiadal nakoniec rezolútne.

- Ideš, nech ti mater dá, - a zbožne zanôtila teta, lebo bolo po prestávke.

- Tak viete čo, - zadúšal sa zlostou a sklamaním, - zjedzte si to sama. - Zaťal sa a sadol si na míľnik vedľa cesty.

Náš najmenší Jano mal vtedy štyri roky. Nosil nohavice s otvorením na zadku, hovorili sme im rýchlopalné. Zanevrel na procesiu,

ruky chlapsky skrížil na prsiach a nechcel sa ani hnúť. Chytili sme Jana nasilu, každý za jednu ruku a snažili sme sa dobehnúť procesiu. Odrazu sa nám vytrhol, pobehol za tetkou, čo mu nedala makovník, a zlostne jej šliapal na päty. Ľudko zatiaľ vyskakujúc dočahoval nedozreté slivky, čo rástli okolo cesty, a pchal si ich za košeľu. Ja, v zúfalstve, som sa rozhodol tiež k činu. Moju pozornosť už dávnejšie upútal človek na čele procesie, ktorý hrdo niesol zástavu. Pobehol som a kráčajúc chvíľu vedľa neho, spýtal som sa naschvál ľahostajne, akoby mi na tom veľmi nezáležalo.

- Ujo, čo mi dáte, keď vám to ponesiem?

Nabral dych, ale hneď ho vyfúkol. Usúdil zrejme, že sa nepatrí také slovo so svätou rekvizitou v rukách. Dočahoval ma iba nohou, lebo ja som kráčal stále vedľa neho, čakajúc na odpoveď. Pochopil som iba vtedy, keď ma trafil. Zástava so zlatými strapcami sa mu pritom sklonila na druhú stranu. Bola asi ťažká, lebo v snahe ju vyrovnať, vbalancoval do priekopy. So zbožným výrazom zahrešil a natáhoval jednu ruku, aby ho vytiahli. Vtedy som už bol skoro na konci sprievodu. Videl som iba ponad hlavy pútnikov, ako sa zástava obracia raz na jednu, potom na druhú stranu. To ma asi ten zbožný vlajkonosič hľadal.

Mojich dvoch bratov som našiel kus za procesiou, vysilených hladom a smädом.

- Ja už ďalej nejdem, - povedal zrazu najmenší Jano a trucovalo, kníšuc pliečkami, odišiel na kraj cesty a sadol si do trávy.

- Ani ja, - zavrčal Ľudko a nasledoval ho.

Chcelo sa mi plakať. Procesia sa čoraz väčšími vzdáľovala a do večera nebolo ďaleko. Vedľa cesty rástol šťavel. Natrhal som veľké kytice a krmil svojich bračkov ako kozy. Žujúc túto zaprášenú lahôdku snažil som sa vysvetliť tým dvom, že som najstarší a teda zodpovedný, že aj tak dostanem najviac bitky a prinútil som ich vstať.

Procesia bola tak ďaleko, že sme sa ani nesnažili dohoniť ju. Pridali sme do kroku iba vtedy, keď sme pred sebou uvideli siluetu mesta s veľkým hradom. Prišli sme na veľký železný most. Obzriem sa, Jana nikde. Očarení pohľadom na mesto sme ho stratili. Zúfalo sme sa rozbehli nazad. Našli sme Jana pri búde s cukríkmi. Bradu mal položenú na plechom obšitej doske a lačne sa díval na sladkosti. Z kútikov úst mu vytekala slinka.

Našu procesiu sme dohónili až v meste, keď sa pod hradnými schodmi vyzúvala a ukladala na spánok. Sadli sme si neďaleko procesie na kamenný múrik. Odrazu Jano vstal, postavil sa predomňa a gestikulujúc vravel:

- Si najstarší, si zodpovedný a ja som hladný.

- Ja tiež, - povedal Ľudo.

Najstarší. Zodpovedný. Prišiel mi na um otec. Vyhľadal som si tetu s prívetivou tvárou. Pripomínala mi našu mamu. Sadol som si vedľa nej a bez okolkov som zaskučal, že som hladný.

- Ach, chlapča moje, a kde máš mamu?

- Nemám.

- A otca?

- Nemám.

- Moja sirôtka, samé si zostalo, - a hrabala sa v batôžku.

- Nezostal som sám, hen mám ešte dvoch bratov.

Chvíľu sa prestala hrabať, pozrela prekvapene na mňa.

- Traja? Toľko krkov ja nenakrmím. - Predsa len vytiahla posúch, kúsok z neho odštípla a vtisla mi ho do ruky.

Zdrapil som posúch, poďakoval sa a odbehol.

- Kto ti dal?

- Jedna teta, povedal som, že som sirota.

- Potom som aj ja sirota.

- Aj ja, - po jednom zapierali rodičov.

- Najskôr zjem, aby nevideli, že mám, a potom aj ja pôjdem povedať, že som sirota, - vyhlásil Jano. Hltavo dojedol a odbehol. Po chvíli sa sklamané vrátil.

- Sme prezradení, - povedal zlostne. - Jedna baba mi povedala: Akáže sirota, veď si ty Kronerovie, - vykrivujúc ústa, posmešne napodobňoval tetu.

Na námestí zhasínali svetlá. Pochytila nás úzkosť. Prikrádali sme sa bližšie k procesii. Schúlili sme sa do kľbka a zaspali. Ráno bolo chladné, keď sme sa prebudili. Procesia výdatne chrápala. Znelo to ako tiché kŕkanie žiab. Keď som sa prebudil, mal som pri sebe iba skrehnutého Ľudka.

- Jano! - zreval som. - Kde je Jano?!

- V posteli, zobudíš mamu. Nekrič, - vrel zo spánku Ľudko. Vyskočil som, pobehoval ako šialený a kričal.

- Jano, kde si, Jano?! Ja som zodpovedný, Jano!

Spod sukien tetky, čo nám dala posúch, vystrčila sa hlávka strateného Jana. - Čo je? - povedal pokojne a pretieral si očka. Ženičky mali kroje zo siedmich sukien. A tá dobrá teta, čo pripomínala našu mamu, do jednej z nich prichýlila dieťa.

Procesia pokračovala na svojej púti. Ďalšia cesta a naše útrapy trvali ešte celý deň. Procesiu sme dávno stratili z dohľadu. Vliekli sme sa, traja osamelí pútnici, po zaprášenej ceste. K večeru sme na smrť vyčerpaní dorazili konečne do pútnického mesta. Nevládali

sme sa už tešiť z pohľadu na množstvo šiatrov plných najrozličnejších dobrôt. Vyľakalo nás množstvo pokrikujúcich ľudí.

Nadišla druhá noc nášho zbožného putovania. Po dlhom hľadaní sa nám konečne podarilo nájsť humno, v ktorom nocovala naša procesia. Utiahli sme sa do sena a zaspali. Ráno nás prebudil krik tetky, ktorá s hrncom v rukách pobehúva pomedzi pútnikov, vykrikujúc:

- Aha, aj údené som tam mala. Len sa pozrite!

V rozčúlení jej preskakoval hlas, lietala z kúta do kúta a záhadný hrniec pchala ostatným pod nos, aby sa pozreli. Vyzerala ako ježibaba z maminých rozprávok. Vyľakane som sa obzrel po Janovi. Pravdaže, nebolo ho... Ticho sme sa vytratili a začali pobehovať okolo stodoly. Našli sme ho konečne za hrbou naukladateľného dreva.

- Čo si jej zjedol?

- Nič.

- Čo si urobil? Ja som zodpovedný.

- Naozaj nič, - a bosou nôžkou čarbal čosi po zemi.

- Priznaj sa, zjedol si údené mäso.

- Nijaké údené mäso. Ja som len, ja som... myslel som... že je to nočnček a... a...

Rozplakal sa. Zobrali sme Jana každý za jednu ruku a rozbehli sme sa čím ďalej od stodoly. Medzi šiatrami sme rýchlo zabudli na tetku s hrncom, ktorý si v noci malý Jano poplietol s nočníkom. Utiahli sme sa na malú vyvýšeninu za šiatre a začali bojovú poradu. Bola krátka. Dohovorili sme sa, že sa rozídeme každý na inú stranu a pokúsime sa niečo ukradnúť jesť. Podľa dohovoru s korisťou sme sa mali stretnúť na tom istom mieste. Z výpravy sa iba Jano vrátil s korisťou. Uchytil malý šestákový ruženec. Ľudo utŕžil bitku a ja som mal čo robiť, aby som ušiel praclikárovi. Na smrť vysilených nás našla mama. Posadila do vlaku a nakrmila.

Otca sme nikdy nevideli predtým takého rozčúteného. Zdalo sa mi, že má v očiach slzy.

- Tak, tu ste, kuriatka moje, - vytrčil nohu a ťahal remeň. V ten deň si ani jeden z nás nesadol.

